

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Оніщенко
Наталії Миколаївни на дисертацію Соломінчук Вікторії Володимирівни
«Участь професійних спілок у розбудові соціально-правової держави
(теоретико-правовий аспект)», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія
держави і права; історія політичних і правових учень**

Актуальність обраної теми не викликає сумніву, адже держава набуває ознак соціальної, правової зусиллями активного, впливового, розвиненого громадянського суспільства. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність дослідження громадянського суспільства у контексті взаємовідносин із правовою державою, розглядом і охороною прав і свобод людини, розвитком інститутів громадянського суспільства та їх ролі в цих процесах.

Причому першочерговим має бути дослідження тих інститутів громадянського суспільства, які здатні впливати на державу та суспільні відносини, брати участь у процесі захисту прав і свобод людини, сприяти гармонійному розвитку соціальної, правової держави. Безумовно, серед інститутів громадянського суспільства, які відповідають вищеназаваним критеріям насамперед слід виокремити професійні спілки.

Право на об'єднання у профспілки є одним з фундаментальних прав людини і громадянина. Не випадково ст. 36 Конституції України закріплено право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів та зазначено, що професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів.

Слід констатувати, що сучасний стан розвитку держави в Україні зростання несприятливих для розбудови соціальної, правової держави чинників, таких, як зниження рівня доходів населення, масового відтоку українських працездатних громадян за кордон, соціально-політичних потрясінь, визначає необхідність пошуку шляхів підвищення соціально-правової активності громадян. У цьому контексті важливим та актуальним є дослідження участі профспілок у правотворчому процесі, наданні ними правової допомоги громадянам, здійсненні профспілкового громадського контролю, правоосвітньої роботи.

Варто зазначити, що всупереч тому, що впродовж останніх років підвищилася увага наукової спільноти до розгляду питання інституційно-складової громадянського суспільства, питання участі професійних спілок у механізмі взаємодії держави та громадянського суспільства на загальнотеоретичному рівні досі недостатньо висвітлене.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших у науці теорії держави і права комплексним дослідженням теоретичних проблем участі професійних спілок у розбудові соціально-правової держави, зокрема авторкою вперше:

- обґрунтовано висновок про особливу роль професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави, яка полягає у налагодженні зв'язку суспільства і держави, зокрема шляхом участі профспілок у процесі розробки та прийняття нормативно-правових актів, здійсненні громадського контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, наданні правової допомоги, представництві інтересів громадян, правоосвітній роботі виконанні ролі регулятора суспільних конфліктів;

- сформульовано висновок про те, що система правових норм, як регулюють суспільні відносини у сфері створення, діяльності і припинення функціонування професійних спілок, є комплексною галуззю законодавства сформульовано визначення поняття профспілкового законодавства;

- доведено необґрунтованість виділення профспілкового права у галузь права та визначено, що сукупність правових норм, що забезпечують регулювання групи однорідних правовідносин, які складаються у процесі створення, діяльності, припинення діяльності профспілок та їхніх організацій, а також у сфері державного контролю за діяльністю профспілок, утворюють комплексний правовий інститут;

- надано загальнотеоретичну характеристику правотворчої діяльності професійних спілок, виділено основні форми, в яких вона здійснюється, зокрема такі: опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян зауважень і пропозицій; звернення до суб'єктів законодавчої ініціативи з пропозиціями, зауваженнями до законопроектів; розробка проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів; участь у діяльності спеціальних консультативно-дорадчих органів (робочих груп, громадських рад тощо); участь у публічних громадських обговореннях, парламентських, комітетських та інших громадських слуханнях, конференціях, семінарах, форумах; розробка та участь у затвердженні генеральної, галузевих, територіальних угод, колективних договорів;

- визначено характерні ознаки правоосвітньої діяльності профспілок: доступність (здійснюється на безоплатній основі), охоплення широкого кола громадян; цільова спрямованість та актуальність (орієнтація на об'єктивні потреби та запити громадян);

- надано характеристику нормативно-правового регулювання діяльності профспілок (організацій профспілок), які об'єднують осіб, що навчаються («студентських профспілок»), та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері.

Дисертація виконувалася в межах та відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, визначених Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права

- доведено необґрунтованість виділення профспілкового права у галузь права та визначено, що сукупність правових норм, що забезпечують регулювання групи однорідних правовідносин, які складаються у процесі створення, діяльності, припинення діяльності профспілок та їхніх організацій, а також у сфері державного контролю за діяльністю профспілок, утворюють комплексний правовий інститут;

- надано загальнотеоретичну характеристику правотворчої діяльності професійних спілок, виділено основні форми, в яких вона здійснюється, зокрема такі: опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян зауважень і пропозицій; звернення до суб'єктів законодавчої ініціативи з пропозиціями, зауваженнями до законопроектів; розробка проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів; участь у діяльності спеціальних консультативно-дорадчих органів (робочих груп, громадських рад тощо); участь у публічних громадських обговореннях парламентських, комітетських та інших громадських слуханнях конференціях, семінарах, форумах; розробка та участь у затвердженні генеральної, галузевих, територіальних угод, колективних договорів;

- визначено характерні ознаки правоосвітньої діяльності профспілок доступність (здійснюється на безоплатній основі), охоплення широкого кола громадян; цільова спрямованість та актуальність (орієнтація на об'єктивні потреби та запити громадян);

- надано характеристику нормативно-правового регулювання діяльності профспілок (організацій профспілок), які об'єднують осіб, що навчаються («студентських профспілок»), та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері.

Дисертація виконувалася в межах та відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, визначених Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і праг

Слід констатувати, що сучасний стан розвитку держави в Україні, зростання несприятливих для розбудови соціальної, правової держави чинників, таких, як зниження рівня доходів населення, масового відтоку українських працездатних громадян за кордон, соціально-політичних потрясінь, визначає необхідність пошуку шляхів підвищення соціально-правової активності громадян. У цьому контексті важливим та актуальним є дослідження участі профспілок у правотворчому процесі, наданні ними правової допомоги громадянам, здійсненні профспілкового громадського контролю, правоосвітньої роботи.

Варто зазначити, що всупереч тому, що впродовж останніх років підвищилася увага наукової спільноти до розгляду питання інституційної складової громадянського суспільства, питання участі професійних спілок у механізмі взаємодії держави та громадянського суспільства на загальнотеоретичному рівні досі недостатньо висвітлене.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших у науці теорії держави і права комплексним дослідженням теоретичних проблем участі професійних спілок у розбудові соціально-правової держави, зокрема авторкою вперше:

- обґрунтовано висновок про особливу роль професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави, яка полягає у налагодженні зв'язку суспільства і держави, зокрема шляхом участі профспілок у процесі розробки та прийняття нормативно-правових актів, здійсненні громадського контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, наданні правової допомоги, представництві інтересів громадян, правоосвітній роботі, виконанні ролі регулятора суспільних конфліктів;

- сформульовано висновок про те, що система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, діяльності і припинення функціонування професійних спілок, є комплексною галуззю законодавства, сформульовано визначення поняття профспілкового законодавства;

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)», який затверджений рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.).

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів визначається тим, що матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній роботі (в подальших науково-теоретичних розробках проблем участі інститутів громадянського суспільства у розбудові соціально-правової держави), у правотворчій діяльності, у навчальному процесі (для методичного забезпечення при підготовці лекційних та семінарських занять, підручників та навчально-методичних матеріалів з теорії держави і права, історії держави і права, конституційного, адміністративного, трудового права та при викладанні дисциплін «Теорія держави та права», «Проблеми теорії держави і права», «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»), у правозастосувальній діяльності (для вдосконалення практики застосування норм чинного законодавства про професійні спілки).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки застосуванню сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними та обґрунтованими.

Визначивши об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності профспілок як інституту громадянського суспільства та фактору формування соціально-правової держави та предмет дослідження - загальнотеоретичні засади участі профспілок у розбудові соціально-правової держави (с. 3 автореферату та с. 22 дисертації), автор поставила за мету дослідити загальнотеоретичні засади ролі і місця професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави (с. 2 автореферату та с. 21 дисертації). Мета автором досягнута шляхом вдалого вирішення сформульованих у Вступі завдань.

Структура роботи є логічною, дає можливість всебічно та повно вирішити поставлені автором завдання дослідження.

Дисертантом ґрунтовно досліджено особливості взаємодії між державою та профспілками, їх участь у розбудові держав, яких прийнято вважати соціальними, правовими, наведено історичні приклади сприяння профспілками демократичним перетворенням, розбудові соціально-правової держави, визначено основні моделі взаємодії профспілок та соціально-правової держави.

На с. 64 роботи автор справедливо зауважує, що участь профспілок у системі консультацій, переговорів, вироблення спільних позицій у питаннях соціальної політики, економіки, виробництва забезпечила формування нової концепції взаємодії держави та громадянського суспільства, пов'язаної з саморегуляцією в сфері суспільних відносин.

Слід погодитись із дисертантом у тому, що за тоталітарних, авторитарних режимів професійні спілки стають заручниками етатистських ідей. Для демократичної, соціально-правової держави характерним є наділення профспілок широкими правами, можливістю впливати на прийняття суспільно важливих рішень та брати участь у процесі регулювання соціально-трудової сфери (с. 9 автореферату, с. 67 дисертації).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в авторефераті, статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Основні положення, висновки і рекомендації, що містяться у дисертації, повністю відображені в авторефераті.

Позитивно оцінюючи актуальність і високий науковий рівень проведеного Соломінчук В.В. дослідження, його обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, варто звернути увагу на певні дискусійні моменти і висловити наступні зауваження щодо окремих положень роботи:

1. На с. 54 дисертаційного дослідження авторка дисертаційної роботи зауважує, що професійні спілки еволюціонували від здійснення функцій із захисту інтересів працівників безпосередньо на підприємстві, в установі, організації до захисту загальноприйнятих суспільних цінностей та фундаментальних прав (вироблення та реалізація соціальної політики, сприяння зайнятості, підвищення правової культури населення, розширення демократичних свобод, розбудова правової держави). З цим твердженням цілковито не можна погодитися, адже такими організаціями є не всі без виключення сучасні профспілки, а лише ті, які всі зусилля спрямовують на сприяння виконанню завдань соціально-правової держави, а саме налагодженню ефективної правової системи, забезпеченню збалансованої економіки, гарантуванню та дотриманню принципу соціальної справедливості. Окрім того, на с. 57 дисертації автор зазначає, що «сучасні профспілки України відстають за рівнем розвитку від своїх західних колег. Причинами цього можна назвати риси, які багато профспілкових організацій перейняли у спадщину від радянської системи та ще й досі не позбулися: забюрократизованість, пасивність, низький рівень авторитету у суспільстві». Відтак, визначення автором профспілок як захисників загальноприйнятих суспільних цінностей та фундаментальних прав, є радше баченням змісту політико-правової природи діяльності профспілок, мети їх створення та функціонування, ніж реальним станом справ на сьогодні.

2. Один із можливих засобів захисту громадськими організаціями прав і свобод громадян, впливу на державне управління, наближення влади до потреб суспільства та задоволення суспільних інтересів автор вбачає у участі професійних спілок у виборах до органів влади та органів місцевого самоврядування. Не заперечуючи, вищезазначеного зауважимо, що це твердження є дискусійним у наукових колах та потребує додаткового обґрунтування, оскільки серед науковців немає одностайності щодо необхідності участі профспілок у виборах, зважаючи на їх основне

призначення – захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів, у тому числі від посягань на них органів влади та місцевого самоврядування.

3. У підрозділі 2.2 «Формування та розвиток правового регулювання діяльності профспілок» автором вивчено та узагальнено особливості розвитку законодавства про професійні спілки. Разом з тим, порівняно з досить детальним розглядом становлення законодавства про професійні спілки на теренах України, розвиток законодавства про робітничі організації за кордоном висвітлено доволі фрагментарно.

4. Аналізуючи правоосвітню діяльність профспілок України, дисертантка звертає увагу на основні її недоліки: відсутність системності, слабе науково-методичне забезпечення. При цьому доцільно було б визначити та обґрунтувати шляхи підвищення результативності правоосвітньої діяльності профспілок на сучасному етапі.

Висловлені зауваження носять переважно дискусійний характер та не здійснюють суттєвого впливу на високий рівень виконаного дисертаційного дослідження.

На підставі вищенаведеного вважаємо, що дисертаційна робота «Участь професійних спілок у розбудові соціально-правової держави (теоретико-правовий аспект)», за змістом та формою відповідає вимогам п.11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (з наступними змінами), а її автор – Соломінчук Вікторія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

**Доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
Національної академії наук України,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України**

Н.М. Оніщенко

